

دوفصلنامه ویژه پژوهش‌های ادبی و متن‌شناختی

دوره جدید، سال نهم، شماره اول، بهار و تابستان ۱۴۰۱ (پیاپی ۷۰)

۷۰

تور در متون پهلوانی ایران و معرفی «داستان تور بن جهانگیر» / رضا غفوری / ۹

کلمات مختوم به «-ای» و «-وی» در متون قدیم فارسی... / مسعود راستی پور / ۲۷

«جامع الحساب»: اثری فارسی منسوب به نصیرالدین طوسی در حساب هوایی / فاطمه سادات سعادت‌مند / ۴۹

اقتباس شیرعلیخان لودی از «جامع الصنائع والاوزان» سیف جام هروی... / امید شاه‌مرادی / ۷۳

سابقه پیوند وزن شعر و موسیقی در متون کهن / بهراد بنایی / ۸۵

«گرشاه‌نامه»: تلفیق شاهنامه و گرشاسب‌نامه در برخی از دست‌نویس‌ها... / علی اصغر ابراهیمی و نیچه / ۱۱۹

احتمال الحاقی بودن غزلی مشهور در دیوان حافظ / امیر شفق / ۱۴۱

دو نسخه کهن به‌یغمارفته از منظومه «دولرانی خضرخان»... / مهدیه اسدی و بیژن ظهیری ناو / ۱۵۷

روایات لیلی و مجنون در ادبیات مکتوب کردی / هادی بیدکی / ۱۷۹

اربعین‌نگاری صوفیان: بررسی و تصحیح اربعینات منظوم از قطب محیی کوشکناری / احسان پورابریشم / ۱۹۹

فهرست

- سخن سردبیر..... ۵
- تور در متون پهلوانی ایران و معرفی «داستان تور بن جهانگیر» / رضا غفوری ۹
- کلمات مختوم به «- ای» و «- وی» در متون قدیم فارسی... / مسعود راستی پور..... ۲۷
- «جامع الحساب»: اثری فارسی منسوب به نصیرالدین طوسی در حساب هوایی / فاطمه سادات سعادت‌مند..... ۴۹
- اقتباس شیرعلیخان لودی از «جامع الصنایع والاوزان» سیف جام هروی و... / امید شاه‌مرادی..... ۷۳
- سابقه پیوند وزن شعر و موسیقی در متون کهن / بهراد بنایی..... ۸۵
- «گرشاه‌نامه»: تلفیق شاه‌نامه و گرشاسب‌نامه در برخی از دست‌نویس‌ها... / علی اصغر ابراهیمی وینیچه..... ۱۱۹
- احتمال الحاقی بودن غزلی مشهور در دیوان حافظ / امیر شفقت..... ۱۴۱
- دو نسخه کهن به‌یغمارفته از منظومه «دلرانی خضرخان»... / مهدیه اسدی و بیژن ظهیری ناو..... ۱۵۷
- روایات لیلی و مجنون در ادبیات مکتوب کردی / هادی بیدکی..... ۱۷۹
- اربعین‌نگاری صوفیان: بررسی و تصحیح اربعینات منظوم از قطب محیی کوشکناری / احسان پورابریشم ۱۹۹
- چکیده انگلیسی / مجدالدین کیوانی..... 3

دو نسخه کهن به‌یغمارفته از منظومه «دولرانی خضرخان» به خط درویش محمد بن علی

* مهدیه اسدی

** بیژن ظهیری ناو

چکیده

از منظومه دولرانی خضرخان که از آثار مهم امیرخسرو دهلوی است، و ۴۲۰۰ بیت آن در سال ۷۱۵ق و ۳۱۹ بیت آن در خلال سال‌های ۷۲۰-۷۲۱ق سروده شده، دو نسخه مکتوب به سال‌های ۹۰۳ و ۹۱۷ق به خط کاتبی به نام درویش محمد بن علی در دست است که در زمان جنگ‌های ایران و عثمانی از ایران خارج شده و اکنون در کتابخانه‌های حکیم‌اوغلو پاشا و ایاصوفیه نگهداری می‌شوند. نسخه ۹۰۳ق دارای وقف‌نامه شاه عباس صفوی و مهر وقف آستانه شیخ صفی‌الدین اردبیلی، و نسخه ۹۱۷ق دارای مهر شاه طهماسب صفوی است. از منظومه دولرانی دو نسخه خطی ناقص متعلق به سال‌های ۷۲۰ق و ۸۹۴ق نیز وجود دارد، اما نسخه ۹۰۳ قدیمی‌ترین نسخه کامل این اثر تاکنون محسوب می‌شود. ویژگی بارز نسخه ۹۱۷ق وجود مقدمه‌ای ادیبانه از سفارش‌دهنده آن در برگ‌های آغازین کتاب است. این مقاله به بررسی جنبه‌های نسخه‌شناختی و شناساندن این دو دست‌نویس می‌پردازد.

کلیدواژه‌ها: امیرخسرو دهلوی، دولرانی خضرخان، درویش محمد بن علی، جنگ‌های ایران و عثمانی، حکیم‌اوغلو پاشا، غارت نسخ خطی، بقعه شیخ صفی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۲/۴ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۵/۱۶

* دانشجوی دکتری زبان و ادبیات فارسی دانشگاه محقق اردبیلی / asadimahdieh5@gmail.com

** استاد گروه زبان و ادبیات فارسی دانشگاه محقق اردبیلی / zahirinav@gmail.com

۱. مقدمه

شناسایی، گردآوری، و بررسی نسخه‌شناختی و متن‌شناختی نسخه‌های باقیمانده از یک اثر نخستین گام در جهت تصحیح آن است که حکم «مقدمه واجب» را در دانش نقد متون دارد. این کار علاوه بر کمک به ارائه تصحیحی بهتر از یک اثر، معلومات تازه‌ای نیز به دانش‌های تاریخ، ادبیات، زبان‌شناسی، و نسخه‌شناسی اضافه می‌کند.

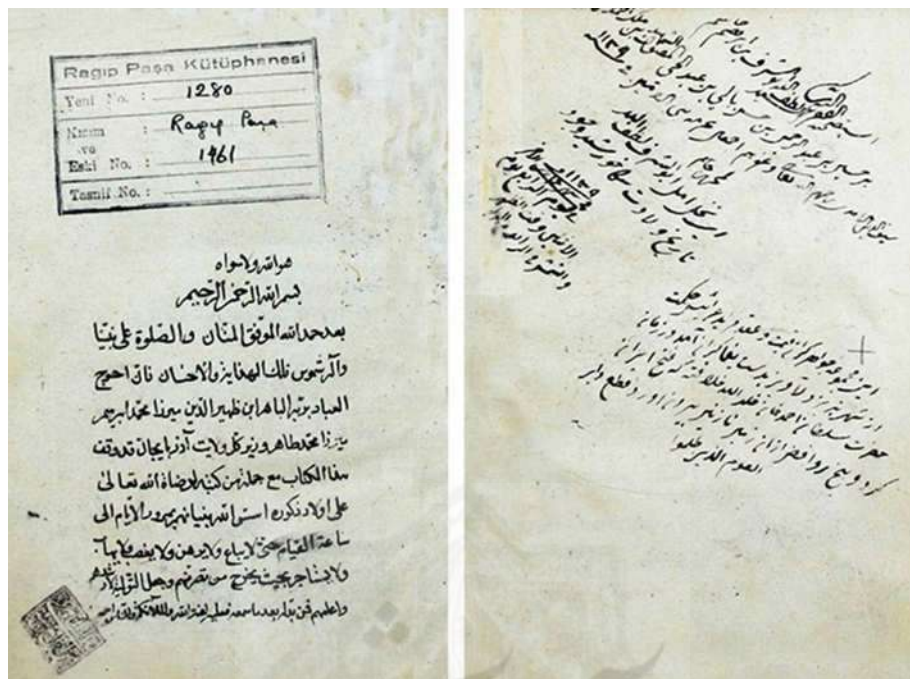
یکی از موضوعات جالب‌توجه در دانش نسخه‌شناسی بحث انتقال و مهاجرت نسخه‌های خطی از جایی به جای دیگر در طول تاریخ و دلایل آن است. یادداشت‌های موجود در نسخه‌ها، به‌ویژه یادداشت‌های مربوط به تملک و نیز مهرهای مختلفی که دارندگان نسخه‌ها بر آن زده‌اند، سهم بزرگی در افزایش اطلاعات ما از تاریخ یک نسخه و سرنوشت آن دارد. در این میان، آنچه تا حد زیادی مغفول مانده موضوع «غارت نسخه‌های خطی» است که معلول عوامل بوده است. یکی از آنها، بروز جنگ‌ها بوده که گاه باعث نابودی نسخ خطی و گاه منجر به انتقال آن‌ها به عنوان غنیمت جنگی از سرزمینی به سرزمین دیگر شده است (باغبانی، ۱۴۰۱: ۶۶).

نسخه‌های ایرانی موجود در کتابخانه‌های ترکیه و روسیه نمونه‌های روشنی از به غارت رفتن نسخه‌هایی از کتابخانه‌های بقعه شیخ صفی اردبیل و ظهیرالدین محمد ابراهیم تبریز و نیز کتابخانه همدان است. مثلاً، بر صفحه نخست نسخه شماره ۱۴۶۱ کتابخانه راغب پاشا در استانبول که مجموعه‌ای حاوی ۱۰۴ رساله است، در کنار یادداشت وقف

ظهیرالدین محمد ابراهیم، یادداشتی دال بر به‌یغمارفتن این نسخه از تبریز وجود دارد:

این مجموعه جواهر گران‌قیمت و عقد فرید عرائس حکمت از شهر تبریز دلاویز به دست یغماگران آمد در زمان حضرت سلطان احمد - خلد الله خلافته - که فتح ایران کرد و بیخ روافض از آن زمین نازنین بیرون آورد «و قطع^۱ دابر القوم الذین ظلموا [انعام: ۴۵]» (مجموعه مؤلفین: گ ۲پ).

۱. کذا؛ اصل آیه: فُطِع

تصویر ۱. یادداشت وقف و یادداشت غارت نسخه ۱۴۶۱ کتابخانه راغب پاشا

متأسفانه آماری در دست نیست که نشان دهد چه تعداد از نسخه‌های موجود در کتابخانه‌های ترکیه و روسیه و غیره، تبار ایرانی دارند و چه تعداد از آنها حاصل غارت‌های ناشی از جنگ و اشغال‌اند. آن نسخه‌ها دیگر به میهن باز نخواهند گشت، اما می‌توان با شناسایی، معرفی، و تهیه چاپ عکسی از آنها، کتابخانه‌های به یغمارفته را دوباره بازسازی کرد و برگی از تاریخ و فرهنگ این سرزمین را بازنوشت.

مقاله حاضر به بررسی دو نسخه از کهن‌ترین نسخ منظومه دولرانی خضرخان امیر خسرو دهلوی می‌پردازد که در کتابخانه‌های حکیم اوغلو پاشا و ایاصوفیه در استانبول نگهداری می‌شوند. این نسخه‌ها که به فاصله چهارده سال به دست یک کاتب نوشته شده‌اند در زمان جنگ‌های ایران و عثمانی به یغمارفته‌اند و هر یک دارای ویژگی‌هایی هستند که در این پژوهش به آن خواهیم پرداخت.

۲. منظومه «دولرانی خضرخان»

یکی از مثنوی‌های بزمی - تاریخی به‌جامانده از امیر خسرو دهلوی منظومه دولرانی خضرخان است که به نام‌های دیگری چون عشقیه، عشیقه، عاشقیه، عاشقیه، آغاز عشق، منشور شاهی، خضرخان و دولرانی، و مانند آن نیز شناخته می‌شود (انصاری، ۱۹۷۵: ۲۰۴). این منظومه از آثار دهه آخر عمر امیر خسرو و دوران پختگی او در شاعری است که بر مبنای داستان واقعی عشق خضرخان، ولیعهد سلطان علاءالدین محمد خلجی و «دیولدی» دختر رای^۱ کَرَن، راجه گجرات، در ۴۵۱۹ بیت (۴۲۰۰ بیت تا شش ذی‌القعدة ۷۱۵ق و ۳۱۹ بیت بین ماه‌های جمادی‌الثانی ۷۲۰ تا محرم ۷۲۱ق) سروده شده (امیر خسرو، ۱۹۷۵: ابیات ۵۲۸-۵۷۹) و یکی از منابع بسیاری از تحقیقات تاریخی پس از خود است.

این منظومه برای بار نخست در سال ۱۹۱۷م به اهتمام مقتدی خان شروانی و تصحیح رشید سالم انصاری در مطبعة انستیتو علیگر هند چاپ شده و سپس در سال ۱۹۷۵م به تصحیح محدودفا بقایف در آکادمی علوم تاجیکستان شوروی به طبع رسیده است. بار دیگر در سال ۱۹۸۸م در اداره ادبیات دهلی هند نیز به چاپ رسیده که عیناً اُفست چاپ اول هند است، با این تفاوت که مقدمه مصحح نخست از آن برداشته شده و مقدمه، تعلیقات و حواشی خلیق احمد نظامی به آن اضافه گردیده است. درباره این آثار اجمالاً می‌توان گفت که هر دو تصحیح ناقص و بسیار مغلوطناند و نسخ مورد استفاده آنها متعلق به قرن یازدهم هجری به بعد و منحصر به نسخه‌های موجود در هندوستان و شوروی سابق بوده است.^۲

۱. رای، رایا: راجه (raje). از اصل سانسکریت راجَن، لقب کسی که در قسمتی از هند حکومت داشته است (دهخدا: ذیل «راجه»). مؤنث آن «رانی» است؛ لقبی محترمانه به معنی ملکه بزرگ که به همسر پادشاه و شاهدخت‌زادگان داده می‌شد (اردولغت: ذیل «رای»).

۲. در مجله شبه قاره (ویژه‌نامه نامه فرهنگستان، ۱۴۰۱: ش ۱۳) مقاله‌ای با عنوان «نگاهی به منظومه دولرانی خضرخان و اعتبارسنجی دو تصحیح آن» به قلم مهدیه اسدی، بیژن ظهیری ناو و شکرالله پورالخاص، درباره چاپ‌های مختلف این مثنوی به نام به چاپ رسیده است.

۳. کهن‌ترین نسخه‌های منظومه

دولرانی خضرخان تنها منظومه امیرخسرو است که نسخه‌ای از آن متعلق به زمان حیات شاعر وجود دارد. این نسخه متعلق به کتابخانه ارگ جمهوری افغانستان است که در فهرست بورکوی، ذیل شماره ۱۷۸ نسخه‌های ویترونی آمده و تاریخ کتابت آن ماه جمادی سال ۷۲۰ق و کاتب آن علی محمد بن احمد شیخ بن نجم‌الدین ثبت شده است. قطع این نسخه ۱۸×۱۳ و تعداد برگ‌های آن ۱۴۱ (۲۸۲ص) است و هر صفحه ۱۳ سطر دارد. خط نسخه نسخ و عناوین و کلمات کلیدی آن به رنگ سرخ نوشته شده است (Beaurecueil, 1964: 164).

متأسفانه، تلاش برای به دست آوردن تصویر این نسخه برای بررسی صحت این انتساب به نتیجه نرسید و بورکوی و خیرخواه نیز که بعدها در کتاب خود از وجود این نسخه خبر داده‌اند هیچ اطلاع دیگری از آن به دست نمی‌دهند (خیرخواه، ۱۳۵۴: ۴۲۵)، ولی از همین اطلاعات اندک می‌توان دانست که نسخه ناقص است، زیرا اگر همه صفحات آن مشتمل بر ابیات منظومه باشد و عنوانی نیز در آن نوشته نشده باشد، مجموعاً ۳۶۶۶ بیت خواهد داشت که ۸۵۳ بیت کمتر از عدد اصلی منظومه است. با توجه به تاریخ کتابت، این نسخه به احتمال زیاد از روی تحریر نخست منظومه که حاوی ۴۲۰۰ بیت بوده، استنساخ شده است، زیرا ابیات الحاقی امیرخسرو در باب قتل خضرخان به گفته خود او در آستانه هفتاد سالگی اش بدان افزوده شده است: «بنا در خانه هفتاد پیوست» (امیرخسرو، ۱۹۷۵: ابیات ۴۴۳۱-۴۴۳۲). چنین پیداست که امیرخسرو پس از مرگ قطب‌الدین مبارکشاه (اول جمادی‌الثانی ۷۲۰ق) که دیگر خطری او را از ناحیه حکومت تهدید نمی‌کرده، تا محرم ۷۲۱ق (هفتاد سالگی اش) به این کار دست زده که دست‌کم یک ماه بعد از تاریخ اتمام کتابت نسخه افغانستان است. در هر صورت، هرگونه سخنی درباره این نسخه، از صحت درج تاریخ تا تعداد ابیات، نیازمند به بررسی دقیق‌تر است.

پس از نسخه ۷۲۰ق افغانستان تا سال ۸۹۴ق، دیگر گزارشی از نسخه‌ای کهن در فهرست‌های موجود نسخ خطی کتابخانه‌ها نیست. نسخه مکتوب به سال ۸۹۴ق که با شماره ۳۹۲ در کتابخانه سلطنتی ایران نگهداری می‌شود، شامل کلیات امیرخسرو و دارای ۶۹۹ برگ است که منظومه دولرانی خضرخان از برگ ۵۱۶ آن آغاز می‌شود. این نسخه دو کاتب دارد: نام کاتب نخست که بخش اعظم کتاب و بخش کوچکی از منظومه دولرانی را

در سال ۸۹۴ق نوشته معلوم نیست، اما کاتب دوم که بخش اعظم منظومه دولرانی و بخشی از دیوان امیرخسرو را در سال ۹۰۸ق کتابت کرده «قطب شیرازی» نام دارد. بعد از این دو نسخه، به نسخه کامل مکتوب به سال ۹۰۳ق متعلق به کتابخانه حکیم اوغلو پاشا در استانبول (ش ۶۶۱) و نسخه مکتوب به سال ۹۱۷ق متعلق به کتابخانه ایاصوفیه می‌رسیم که هر دو به خط کاتبی واحد به نام «درویش محمد بن علی» نوشته شده و در خلال جنگ‌های ایران و عثمانی، از ایران خارج شده‌اند.

۴. جنگ‌های ایران و عثمانی و حکیم اوغلو علی پاشا

از آغاز عهد صفوی تا آغاز دوره انقلاب مشروطیت در ایران، برای سالیان طولانی، روابط دو دولت ایران و عثمانی، خصمانه بود و در طی این مدت جنگ‌های فراوانی میان دو کشور واقع شد. این جنگ‌ها زمینه‌ساز انتقال بخشی از نسخه‌های خطی و دیگر اشیاء فرهنگی ایران به عنوان غنیمت جنگی به امپراتوری عثمانی بود. مشهورترین این غارت‌ها نخست مربوط به دوره حکومت سلطان سلیم اول (حک ۹۱۶-۹۲۸ق) است که جنگ چالدران در دوره او رخ داد و دومین آن‌ها مربوط به یکی از وزیران عثمانی به نام حکیم اوغلو است که دو نسخه مذکور در این مقاله در زمان او به قلمرو عثمانی منتقل شده‌اند.

علی بن نوح افندی، معروف به حکیم اوغلو علی پاشا (۱۱۰۰ق/۱۶۸۹م - ۱۱۷۱ق/۱۷۵۸م) سه بار در مقام وزارت اعظم امپراتوری عثمانی خدمت کرد. او در صفر سال ۱۱۳۷ق همراه با کوپرولو عبدالله پاشا، والی حلب، در حمله به ایران شرکت داشت و پس از فتح تبریز، در سوم صفر ۱۱۳۸ق به مقام سرعسگری رسید و والی تبریز شد. او پس از انعقاد عهدنامه همدان، در ایالت شهریزور^۱ و سیواس به کار مشغول شد، ولی در جنگ جدید با ایران به مقام فرماندهی جنگ (سردار) منصوب گردید و دوباره ارومیه و تبریز را تصرف کرد. حکیم اوغلو در خلال این جنگ‌ها غنایم بسیاری به دست آورد و موقوفات کتابخانه‌های بزرگی چون کتابخانه‌های تبریز، آستان بقعه شیخ صفی‌الدین اردبیل و

۱. شهر «مهاباد» کنونی، در منابع متقدم فارسی و عثمانی «شهریزور» و در منابع متأخرتر «شهرزور» خوانده می‌شده است.

همدان را با خود به استانبول برد که یکی از بزرگ‌ترین جابه‌جایی‌های نسخ خطی ایران پس از یورش سلطان سلیم اول به شمار می‌آید. او پس از بازگشت به استانبول، در سال ۱۱۴۷ق دستور ساخت مجموعه‌ای مشتمل بر مسجد جامع، کتابخانه و... را داد (Encyclopedia of Ottomans, 1999: Ali Paşa (Hekimoğlu)).

به گزارش فهرست‌نویس این کتابخانه، بر اساس وقف‌نامه این مجموعه که در سال ۱۱۵۱ق تدوین شده، سه حافظ کتب، هریک روزی ۱۰ آقچه، و مجلّدین و بواب روزی ۳ و ۴ آقچه دستمزد دریافت می‌کرده‌اند. به‌علاوه تعدادی ناظر کتاب نیز در کتابخانه مشغول به کار بوده‌اند. در این وقف‌نامه از تعداد نسخ موجود در کتابخانه گزارشی ارائه نشده، اما حضور این تعداد مأمور، نشانه غنای این کتابخانه است. بی‌شک بیشتر این نسخ، هنگام اشغال مناطق غربی ایران به دست آمده و به استانبول منتقل شده است. در حال حاضر در کتابخانه حکیم‌اوغلو ۹۲۸ نسخه خطی و ۱۵ چاپ سنگی موجود است (حسینی، ۱۳۹۳: ۶؛ نیز نک. جعفریان، ۱۳۹۶: ۱).

شواهدی در دست است که نشان می‌دهد حکیم‌اوغلو بخشی از نسخ غارت‌شده را به بزرگان دولت عثمانی هدیه کرده است. برای نمونه، در نسخه کتاب تحفة المؤمنین، مکتوب به سال ۱۱۲۵ق متعلق به کتابخانه راغب پاشا (ش ۱۴۵۶) یادداشتی به زبان ترکی وجود دارد که در آن تصریح شده است علی پاشا این نسخه را از ایران آورده است (حکیم مؤمن: ار).

دوستو عثمانو کز سنو افندو خضر خرنیک حضوره ببردنه ذکر کسبت این
علی پاشا و حکم ایران زمین کتوب منجم بنی احمد افندی موجوده زجه سنی
امربور و دفتر تحفة المؤمنین نسخه سی تدارک و خاکبای دولت سیزده سال
دو برقطعه بضاعه همبسته سنی نسخه که طبع جیده قرا با دینی در آلا ن کلان کلان
و طبای افرنج میبرنده متداول و مستعمل ترا کبک جاوی
بر قرا با دبند فرستاده نادوی انبیرک
قیندی

تصویر ۲. یادداشت موجود در نسخه تحفة المؤمنین کتابخانه راغب پاشا (حکیم مؤمن: اب).

۵. نسخهٔ مکتوب به سال ۹۰۳ ق متعلق به کتابخانه حکیم اوغلو پاشا در استانبول

این نسخه (به شمارهٔ ۶۶۱) از کلیات امیر خسرو در حال حاضر در بردارندهٔ کهن‌ترین نسخهٔ کامل به‌جامانده از منظومهٔ دولرانی خضرخان است که در متن و حاشیه کتابت شده است. این نسخه بر اساس شمس‌ای که نام آثار موجود در متن، در دایرهٔ میانی و نام منظومه‌های موجود، در حاشیهٔ بیرونی آن نوشته شده شامل تحفة الصغر، وسط الحیاة، غرّة الکمال، بقیه نقیه، دیوان غزلیات و رباعیات در متن، و مثنوی‌های قران السعدین، نُه‌سپهر، دولرانی خضرخان، مطلع الانوار، شیرین و خسرو، مجنون و لیلی، آینهٔ اسکندری، هشت بهشت، فرس الفرس، و فتح الفتوح در حاشیه است؛ اما از بررسی متن نسخه معلوم می‌شود که مثنوی فرس الفرس در حاشیه نوشته نشده و فتح الفتوح نیز مثنوی دهم حاشیه نیست. رباعیات نیز در متن نیستند، بلکه در حاشیه نوشته شده‌اند، مگر در دو برگ انتهایی نسخه.

این نسخه اصلاً متعلق به کتابخانهٔ آستانه شیخ صفی اردبیل بوده است و مهر وقف آن آستانه حدود ۳۰ بار بر برگ‌های مختلف این نسخه زده شده است؛ از ظاهر نسخه برمی‌آید که در برخی برگ‌ها سعی شده که اثر مُهر محو گردد. تاریخ مندرج در سجع مهر وقف نشان می‌دهد که نسخه در سال ۱۱۱۲ق به بقعهٔ شیخ صفی منتقل شده است. مهر وقف حکیم اوغلو تاریخ ۱۱۴۷ق را نشان می‌دهد.

یادداشت وقف اصلی این نسخه را که در صفحهٔ نخست درج شده، در یک محدوده متوازی‌الاضلاع‌مانند، با مرگب سیاه پوشانده‌اند. این وضعیت در نسخه‌های ش ۵۷۰ (الحاوی رازی) و ۶۵۱ (کلیات امیر خسرو) آن کتابخانه نیز دیده می‌شود که هر دو مهر وقف آستانه شیخ صفی را بر خود دارند (رازی، حکیم اوغلو: ۱؛ امیر خسرو، کلیات، نسخهٔ ش ۶۵۱ حکیم اوغلو: ۱).

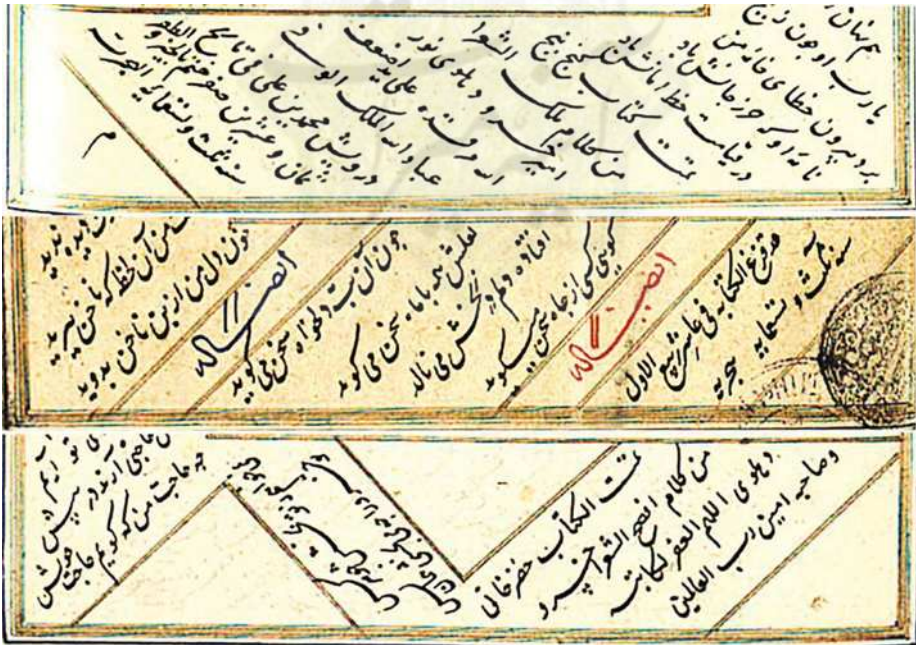
تصویر ۳. متن وقف‌نامه شاه عباس صفوی بر نسخه‌های ش ۵۷۰ و ۶۵۱ و ۶۶۱ کتابخانه حکیم‌اوغلو

متن این وقف‌نامه که بخشی از آن پیداست و مابقی را نیز با کمک نرم‌افزارهای گرافیکی می‌توان تا حد زیادی بازخوانی کرد چنین است:

وقف نمود این کتاب را کلب آستانه علی بن ابیطالب عبا[س] الصفوی [...] مقبره منوره صفویه که هر کس خواهد بخواند و شرط [...] آنکه از کتابخانه بیرون نبرند و هر که بیرون برد شریک خون امام حسین - علیه‌السلام - بوده باشد (امیرخسرو، کلیات، نسخه ش ۶۶۱ حکیم‌اوغلو: گ.ا).

۵-۱. اطلاعات نسخه شناسی

موضوع	توضیحات
نام نسخه	کلیات امیر خسرو دهلوی
نوع خط	نستعلیق قدیم
کیفیت خط	خوب
تاریخ کتابت	۹۰۳ق (دو ترقیمه دارد: یکی ۲۸ صفر و دیگری ۱۰ ربیع الاول)
کاتب	درویش محمد بن علی
ترقیمه کاتب	گ ۵۷ر: «تمة الدیباچه وسط الحیوة»؛ ۱۲۹پ: «تمت الكتاب وسط الحیوة»؛ ۳۲۱پ: «تمة دیباچه بقیه و نقیه»؛ ۳۱۱پ: «تمت الكتاب خضرخانی من کلام افصح الشعرا خسرو دهلوی. اللهم الغفر لکاتبه و صاحبه آمین رب العالمین»؛ ۳۳۰ر: «تمت کتاب فتح الفتوح بعون الملك السبوح»؛ ۷۸۷ر: «تمت کتاب گنج پنج ^۱ من کلام ملک الشعرا امیر خسرو دهلوی نور الله مرقدہ، علی يد اضعف عباد الله الملك الوفی درویش محمد بن علی فی تاریخ ثمان و عشرين صفر ختم بالخیر و الظفر سنة ثلث و تسعمایة الهجرية. م»؛ ۸۳۶پ: «قد فرغ الكتابة فی عاشر ربیع الاول سنة ثلث و تسعمایة هجرية».

تصویر ۴. ترقیمه های انتهای سه منظومه در نسخه ۹۰۳ق

۱. کذا؛ ظ: پنج گنج.

نامعلوم	محل کتابت
<p>- یک شمسۀ زیبا که نام آثار موجود در متن در دایره میانی و نام منظومه‌های موجود در حاشیه در دایره بیرونی نوشته شده است.</p> <p>- نسخه دارای نه سرلوح و هفت سرفصل مذهب مرصع ممتاز است که نام مثنوی‌ها و عناوین اغلب به خط نسخ با زر در آن نوشته شده.</p> <p>- صفحات نسخه مجدول، و دارای کمند زرین با تحریر مشکی است.</p> <p>- عناوین اشعار به خط نسخ و به آب زر و لاجورد و شنگرف کتابت شده است.</p> <p>- اشعار با جداول بندزرین طولی به دو مصرع تقسیم شده است.</p> <p>- در بعضی از بخش‌ها اوزان اشعار در پیشانی آن‌ها به قلم ثلث و به آب زر یا سرخ یا لاجورد نوشته شده است.</p>	<p>ترتینات</p>

تصویر ۵. شمسۀ ابتدای نسخه ۹۰۳ ق

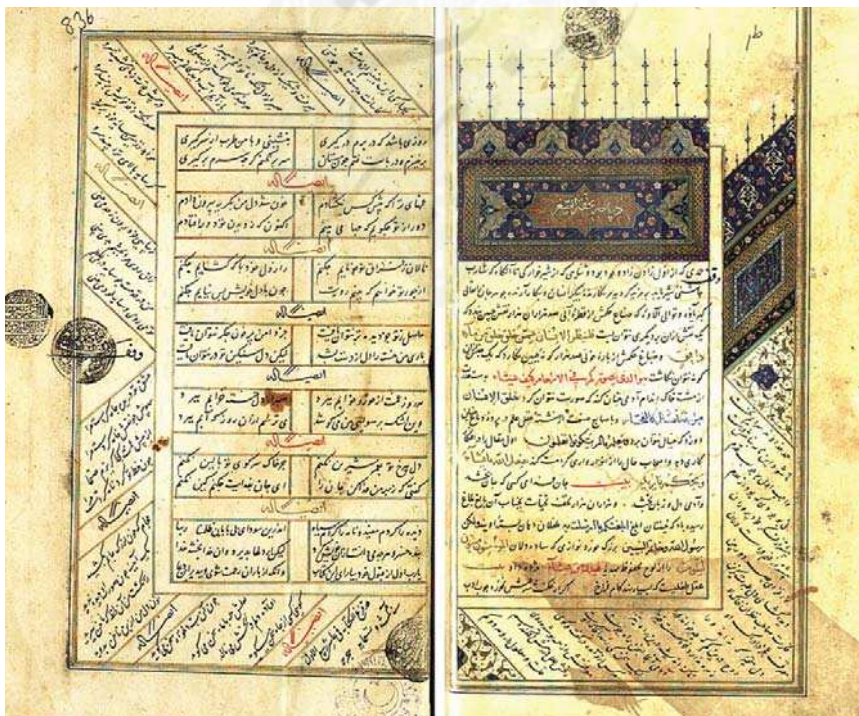
تصویر ۶. صفحه آغاز منظومه دولرانی خضرخان، نسخه ۹۰۳ق

برگ/صفحه	۸۳۶گ/۱۶۷۲ص.
رکابه	ندارد.
برگ‌شمار	شماره برگه در گوشه سمت چپ صفحات فرد با اعداد انگلیسی نوشته شده است.
ابعاد نسخه/متن	در تصویر خط‌کش‌های مربوط به نشان دادن اندازه صفحه وجود ندارد.
تعداد/اندازه سطرها	هر صفحه در بردارنده ۲۱ سطر در متن و ۴۰ سطر در حاشیه است.
نوع و رنگ کاغذ	احتمالاً نخودی اصفهانی.
شیوه صفحه‌آرایی	۲۱ سطری با حاشیه چهل سطری.
نوع جلد و آستر	در تصویر نسخه موجود نیست.
یادداشت‌ها	- یادداشت وقف شاه‌عباس که روی آن مرگب گرفته شده است. - کلمه «وقف» که بارها در برگ‌های مختلف نسخه نوشته شده است.
مهرها	- مهری با سجع «وقف آستانه متبرکه صفیه صفویه ۱۱۱۲» که در برگ‌های ۱، ۲، ۱۸، ۳۸، ۵۸ (دوبار)، ۷۴، ۸۸ (تقریباً پاک‌شده)، ۱۰۱ (دوبار)، ۱۳۰، ۳۱۲، ۳۲۲، ۳۳۱، ۳۹۴، ۴۱۸، ۵۲۵، ۵۷۵، ۵۹۹، ۶۵۴، ۶۸۶، ۷۱۳، ۷۵۳، ۷۷۷، ۸۰۱، ۸۱۷، ۸۳۰، ۸۳۶ (دوبار) دیده می‌شود. محل قرار گرفتن این مهر اغلب در حاشیه سمت چپ و میان لچکی وسط نسخه است. گاه نیز در لچکی راست زده شده است. در صفحات دارای سرلوح و سرفصل، مهر در کنار یا بالای آن‌هاست و در صفحه پایانی نیز در انتهای ترقیمه زده شده است. - مهر دوم با سجع «وقف الوزير الاعظم علی پاشا ابن المرحوم نوح افندی ۱۱۴۷» در برگ اول و آخر نسخه دیده می‌شود.

تصویر ۷. مهرهای نسخه ۹۰۳ ق

نشان عرض و مقابله	کاتب برخی کلمات یا ابیات را در حاشیه نوشته و برای برخی ابیات نیز ضبط نسخه‌بدل را یادداشت کرده است.
علائم	علائم مرسوم در نسخه‌های خطی در این نسخه نیز هست.
توضیحات	- جای برخی سرلوح‌ها و عناوین خالی است. - ظاهراً برگ‌های ۶۶۷ و ۶۶۸ ترمیم شده است.

تصویر ۸. صفحات نخست و پایانی نسخه ۹۰۳ ق (کلمه وقف روی مهر لچکی سمت چپ دیده می‌شود).

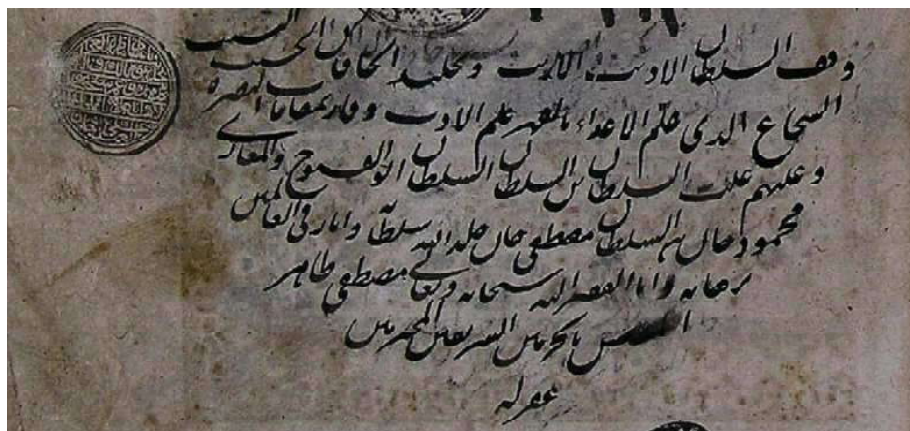
۶. نسخه مکتوب به سال ۹۱۷ ق متعلق به کتابخانه ایاصوفیه استانبول

این نسخه (به شماره ۲۹۱۲) شامل کلیات امیر خسرو و دو اثر از جامی است که در متن و حاشیه به صورت جداگانه و با ترتیب مشخص کتابت شده‌اند. نسخه بر اساس یادداشتی که در برگ دوم دیده می‌شود، شامل مطلع الانوار، شیرین و خسرو، مجنون و لیلی، هشت بهشت، سکندرنامه، دولرانی خضرخان، قران السعدین، نُه سپهر، فتح الفتوح، فرس‌نامه، مقطعات، تحفة الاحرار و سبحة الابرار جامی، آیینة اسکندری، و فراق‌نامه است.

نخستین ویژگی این نسخه یکسان بودن کاتب آن با کاتب نسخه ۹۰۳ ق است که نشان می‌دهد دست‌کم برخی کاتبان یک اثر خاص را دوبار یا مکرر کتابت می‌کرده‌اند، چنان‌که خط همین کاتب در نسخه خطی تفسیر کاشفی (ش ۱۳۳۳/ف، کتابخانه ملی ایران، کتابت: ۹۰۵ ق) نیز دیده می‌شود و ممکن است کاتب تفسیر کاشفی دیگری که به شماره ۱۲۱۶۵ در کتابخانه مجلس وجود دارد و هم‌نام همین کاتب است نیز خود او باشد. این نسخه در سال ۸۹۰ ق و با خط نسخ کتابت شده است.

دومین ویژگی این نسخه به‌یغمارفتن آن از ایران مانند نسخه پیشین است، ولی نمی‌دانیم که این اثر در اصل متعلق به کدام کتابخانه بوده است. بر اساس مهرهای موجود در نسخه روشن است که نسخه به شاه طهماسب صفوی (حک ۹۳۰-۹۸۴ ق) تعلق داشته است.

یادداشت وقف موجود در این نسخه کاملاً پاک شده و جز برخی کلمات مانند وقف، «غفر له»، و شریفین، چیزی از آن مشهود نیست. به نظر می‌آید که وقف دوم با عباراتی شبیه وقف‌نامه اصلی نوشته شده است، چون در آن دقیقاً کلمات «غفر له» و «شریفین» وقف‌نامه دوم کمی بالاتر از همین کلمات در وقف‌نامه نخست قرار دارد. وقف‌نامه دوم را کاتبی به نام «مصطفی طاهر» نگاشته و متن وقف‌نامه متعلق به سلطان محمود یکم عثمانی (حک ۱۱۴۳-۱۱۶۸ ق)، معروف به گوژپشت، پسر سلطان مصطفی دوم است. با توجه به سال‌های حکومت این سلطان، به احتمال زیاد، نسخه حاضر نیز در همان ایامی از ایران خارج شده که نسخه پیشین به غارت رفته و جزو غنائم دیگر به آن سلطان هدیه شده است.

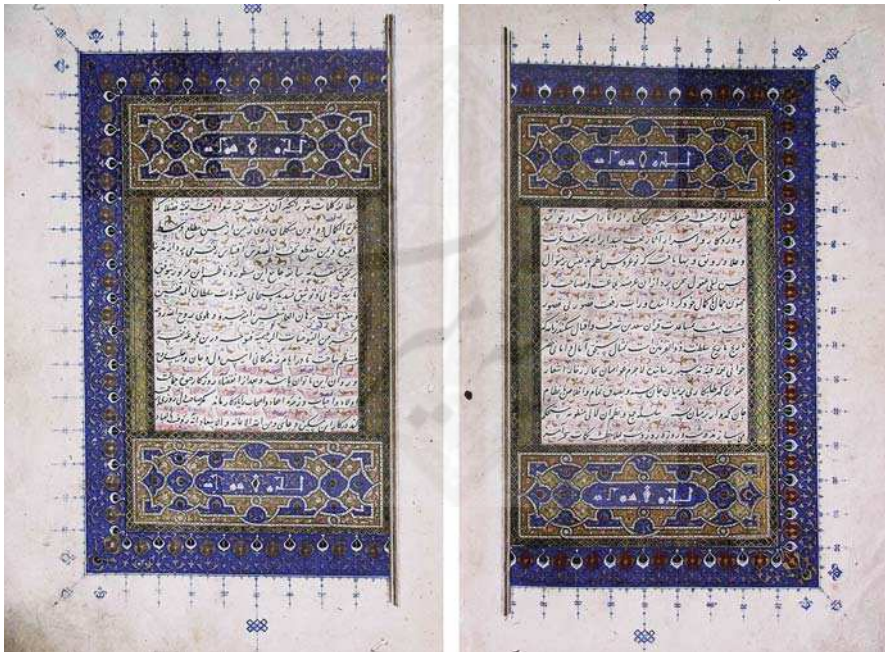

تصویر ۹. یادداشت وقف سلطان محمودخان عثمانی که روی وقف‌نامه پاک‌شده دیگری نوشته شده است. مهم‌ترین ویژگی این نسخه که در کمتر نسخه‌ای دیده می‌شود، وجود مقدمه‌ای از سفارش‌دهنده در برگ‌های نخست است که در یک سرلوح مزدوج قرار دارد. متن نوشته نشان می‌دهد که «جامع و ناظم مقدمه»، آن را بدین منظور فراهم کرده «تا در ایام زندگانی انیس دل و جان و جلیس روح و روان» او و یادگاری برای «جماعت اولاد و احباب و زمرة احفاد و اصحاب» باشد. ناظم مقدمه خود را معرفی نکرده، ولی بر اساس سجع مهر تملیک موجود در کتاب که سال ۹۱۷ق را بر خود دارد، نامش «علی خان» بوده است. طرز انشاء این متن با براعت استهلالی که در آن به کار رفته نشان‌دهنده ذوق نویسنده و ارادتش به شخص امیرخسرو و آثار او است:

مطلع انوار خمسه خسرو شیرین‌گفتار، از آثار اسرار توحید پروردگار و اسرار آثار نعت سید ابرار، بمرتبه [ای] عزت و علا و رونق و بها یافته که نوعروس نظم بدیعش بر منوال حسن لیلی، عقول سخن‌پردازان عرصه بلاغت و فصاحت را مجنون جمال باکمال خود گردانیده و رایت رفعت قصور بی‌قصور هشت بهشت بمساعدت قران سعیدین شرف و اقبال سکندرنامه که نارنج [۹] تاریخ سلطنت ذوالقرنین است تمثال سنجق آمال و امانی خضرخوانی^۱ بقمه قبه نه‌سپهر رسانیده. لاجرم غواصان بحار زخار اشعار همواره کمر طلبکاری بر میان جان بسته و بصدق تمام و اخلاص بانظام جان‌کمروار بر میان بسته سلسله جمع و نظم آن لآلی منظومه مستحکم می‌سازند و شب و روز و روز و شب

۱. اصل: خضرخانی

بملاحظه نکات سحرآمیز و مطالعه کلمات شورانگیز آن بقیه نقیه شعرا و نقیه بقیه فضلا که غره الکمال دواوین متکلمان روی زمین از حسن مطلع وسط الحیوة و یمن مقطع تحفة الصغرش اقتباس رفته می‌پردازند. بنابر تحقق مقدمه سابقه، جامع این مسطور و ناظم این مزبور بتوفیق تأیید ربانی و توثیق تسدید سبحانی مثنویات سلطان المدققین و معنویات برهان العاشقین امیرخسرو دهلوی - روح الله روحه و کثر من الفیوضات الرحیمیه فتوحه - درین مجموعه نفیسه منظم ساخت تا در ایام زندگانی انیس دل و جان و جلیس روح و روان این ناتوان باشد و بعد از انقضاء روزگار حیوة جماعت اولاد و احباب و زمره احفاد و اصحاب را یادگار ماند، مگر صاحب‌دلی روزی برحمت، کند در کار این مسکین دعایی. ومن الله الاعانة و الاسعاد، انه رؤف بالعباد (امیرخسرو، دیوان...: گ ۲-۳).

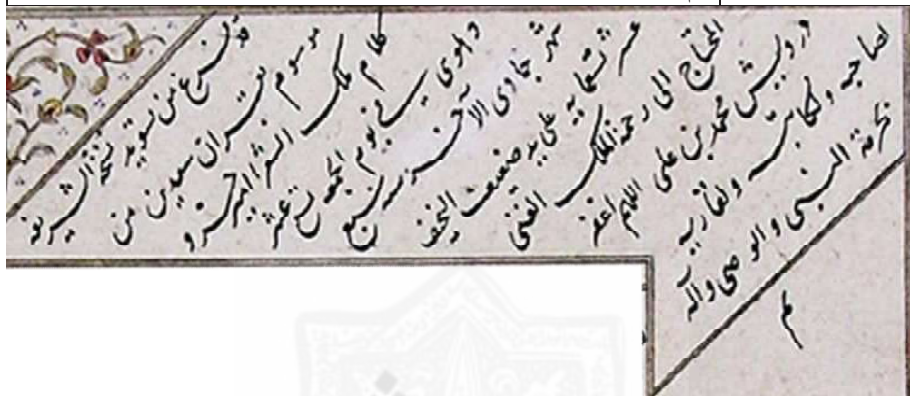

تصویر ۱۰. سرلوح مزدوج و دیباچه ناظم و جامع نسخه ۹۱۷ ق

۱-۶. اطلاعات نسخه‌شناسی

موضوع	توضیحات
نام نسخه	دیوان امیرخسرو دهلوی
نوع خط	نستعلیق قدیم.
کیفیت خط	خوب.
تاریخ کتابت	روز جمعه ۱۹ جمادی الثانی سال ۹۱۷ ق.

کاتب	درویش محمد بن علی
ترقیمه	گ ۳۶۰: «قد فرغ من تسوید النسخة الشریفة موسوم بقران السعیدین من کلام ملک الشعرا امیر خسرو دهلوی فی یوم الجمعة تسع عشر شهر جمادی الآخر سنة سبع عشر تسعمایة علی ید الضعیف النحیف المحتاج علی رحمة الملك الغنی درویش محمد بن علی. اللهم اغفر لصاحبه و لکاتبه و لقاریه بحرمة النبی و الوصی و آله. تم».

تصویر ۱۱. ترقیمه نسخه ۹۱۷ق به خط درویش محمد بن علی

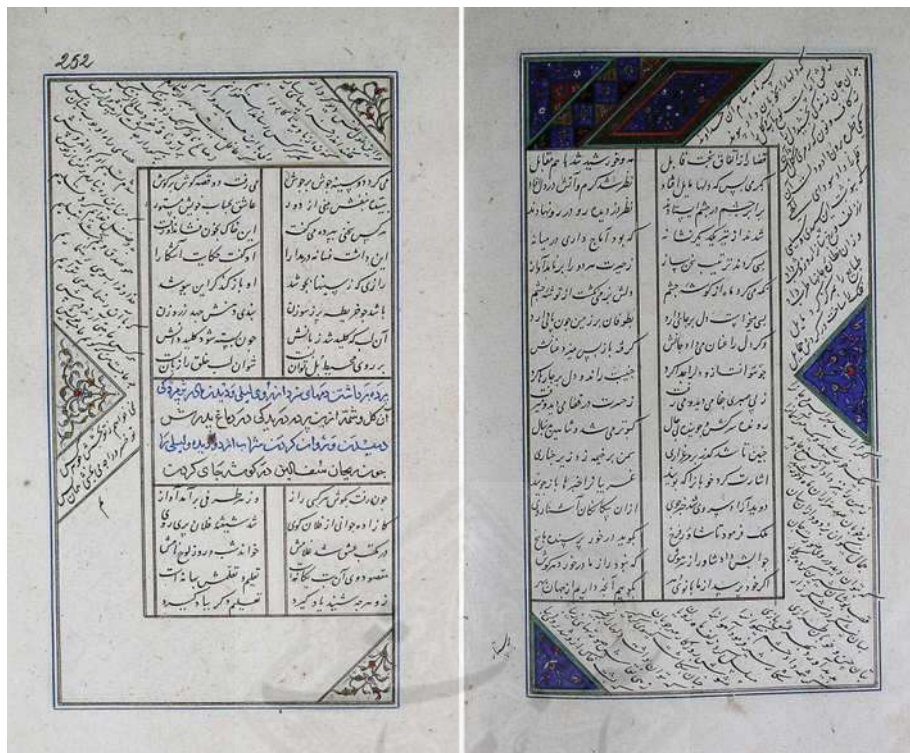
نامعلوم	محل کتابت
<p>- دارای یک سرلوح مزدوج مذهب و لاجورد حاوی مقدمه ناظم کتاب که در محل عنوان‌های چهارگانه آن در بالا و پایین به خط کوفی و به رنگ سفید نوشته شده است: «لله و لا سواه».</p> <p>- دارای ۴ سرلوح و ۸ سرفصل مذهب مرصع ممتاز که نام مثنوی‌ها و عناوین و گاه عبارت «لله و لا سواه» به خط کوفی تزئینی با سفیداب یا زر با تحریر الوان در آن‌ها نوشته شده است.</p> <p>- عناوین اشعار به خط ثلث و به آب زر و لاجورد و مشکی و سرخ‌رنگ کتابت شده است.</p> <p>- صفحات مجدول، و دارای کمند زرین با تحریر مشکی است.</p> <p>- اشعار به وسیله جداول بندزرین طولی به دو مصرع تقسیم شده است.</p>	<p>تزئینات</p>
۵۴۷/گ/۱۰۹۴ص.	برگ/صفحه
اصلی است و بعداً افزوده نشده است.	رکابه
شماره برگه در گوشه سمت چپ صفحات فرد نوشته شده.	برگ‌شمار
در تصویر خط‌کش‌های مربوط به نشان دادن اندازه صفحه وجود ندارد.	ابعاد نسخه/متن
۱۷ سطر در متن و ۳۶ سطر در حاشیه.	تعداد/اندازه سطرها
احتمالاً نخودی اصفهانی.	نوع و رنگ کاغذ
۱۷ سطری با حاشیه ۳۶ سطری	شیوه صفحه‌آرایی
در تصویر نسخه موجود نبود.	نوع جلد و آستر

<p>گ آستربردقعه: به ترکی نوشته است: «اودادن چقان فارسی». در سطر بعد: «آیاصوفیه ۲۹۱۲»؛ ۱پ: «درور ۵۴۳»؛ ۲ر: در میان صفحه نوشته شده: «فهرست کتاب». زیر فهرست عدد ۲۹۱۲ و زیر آن دو یادداشت وقف است که اولی را پاک کرده و روی آن وقف‌نامه سلطان محمود عثمانی نوشته شده است: «وقف السلطان الادیب الاریب و تخلید[؟] الخاقان الحسیب النسیب الشجاع الذی علم الاعداء بالقهر علم الادب و فاز بمقامات النصره و علیهم غلبت السلطان بن السلطان بن السلطان ابوالفتوح و المغازی محمودخان بن السلطان مصطفی خان خلد الله سلطانه و انار فی العالمین برهانه و انا الفقیر لله سبحانه و تعالی مصطفی طاهر المفلس[؟] بالحرمین الشریفین المحترمین غفرله.</p>	<p>یادداشت‌ها</p>
<p>- یک مهر گرد گلابی‌شکل تاجدار در گ ۲ر با سجعی نسبتاً ناخوانا که فقط این عبارات آن خوانده شد: «... راستی آور که شوی رستگار... اسمعیل...».</p> <p>- یک مهر گلابی‌شکل تاجدار از شاه طهماسب اول (۹۳۰-۹۸۴ق) در گ ۲ر به سجع «الله محمد علی. راستی آور که شوی رستگار/ راستی از تو ظفر از کردگار [از نظامی گنجوی]. طهماسب بن اسمعیل. ۹۳۰».</p> <p>- یک مهر گرد بزرگ در برگ ۲ متعلق به سلطان محمود اول به سجع «الحمد لله الذی هدانا لهذا وما كنا لنهتدی لولا ان هدانا الله [به خط ثلث]. وقف محمودخان بن مصطفی خان ... [به خط طغرا]».</p> <p>- یک مهر گرد به خط نسخ که در برگ ۵۴۷پ نیز دوبار زده شده با این سجع: «ناد علیاً مظهر العجائب/ تجده عوناً لک فی التوائب/ کل غمّ و همّ سینجلی/ بولایتک یا علیّ یا علیّ یا علی. العبد علی خان. ۹۱۷». با توجه به یکسان بودن تاریخ کتابت و تاریخ موجود در این مهر، مالک و سفارش‌دهنده نسخه همین شخص بوده است.</p> <p>- مهر بیضی به سجع «خاک پای فخر عالم مصطفی ۱۰۴۳[؟]» که دوبار در برگ ۲ زده شده است که یکی از آن‌ها کمرنگ و ناخواناست و با استفاده از نرم‌افزار می‌توان خطوط مشابه مهر قبلی را در آن ملاحظه کرد.</p>	<p>مهر</p>

شکل ۱۲. مهرهای نسخه مکتوب به سال ۹۱۷ق

<p>گ ۲ر: در وسط صفحه روی مهر یا یادداشت وقف را با مرکب پوشانده‌اند؛ ۱۲۶پ: صفحه آخر منظومه نُه‌سپهر خالی است و تا بیت «سرورا زین فلک بی سر و بن/ پیش از این بود کسادی به سخن» نوشته شده است؛ ۱۹۰-۱۹۹پ: حاشیه نسخه از برگ ۱۹۰ر و بیت «چو بر کف کرده دفزن آن سبق را/ به ناخن کرده حک روی ورق را» تا برگ ۱۹۹پ و بیت «عروس نازکش گرچه پیر بود/ چه ببند گر دلش جای دگر بود» نانوشته باقی مانده است؛ ۵۳۶ر-۵۴۷پ: حاشیه خالی مانده است.</p>	<p>نشان عرض و مقابله توضیحات</p>
--	--------------------------------------

شکل ۱۳. صفحه نخست و آخر از مثنوی دولرانی خضرخان (نسخه ۹۱۷ق)

نکته‌ای که از مقایسه متن نسخه‌های ۹۰۳ق و ۹۱۷ق معلوم می‌گردد این است که این نسخه‌ها مادر واحد ندارند و از این رو، در فرایند تصحیح، ضبط هر دو نسخه را می‌توان لحاظ کرد.

۷. نتیجه‌گیری

● یکی از عوامل جا به جایی نسخ خطی از کشوری به کشور دیگر، به غارت رفتن آن‌ها به‌عنوان غنیمت جنگی بوده است. گردآوری، شناسایی و معرفی این نسخه‌ها، به معنای بازگرداندن معنوی آن‌ها به وطن و راهی برای زنده نگاه‌داشتن کتابخانه‌های تاراج شده و احیای برگی از تاریخ این سرزمین است. ضمن این‌که بهره‌گیری از متن و محتوای آن‌ها را برای پژوهشگران آسان می‌کند.

● دو نسخه ۹۰۳ق و ۹۱۷ق از کلیات امیر خسرو دهلوی که به خط درویش محمد بن علی کتابت شده‌اند و اکنون در کتابخانه‌های حکیم اوغلو و ایاصوفیه استانبول نگهداری می‌شوند، در خلال جنگ‌های ایران و عثمانی از ایران خارج شده‌اند. وجود مهر وقف بقعه شیخ صفی و وقف‌نامه شاه عباس صفوی در نسخه نخست و مهر شاه طهماسب صفوی بر نسخه دوم این موضوع را اثبات می‌کند.

● نسخه مکتوب به سال ۹۰۳ق، در حال حاضر در بردارنده کهن‌ترین دست‌نویس کامل از منظومه دولرانی خضرخان امیر خسرو دهلوی است.

● نسخه مکتوب به سال ۹۱۷ق، دارای مقدمه‌ای از سفارش‌دهنده نسخه در صفحات آغازین است که در نوع خود کم‌نظیر است. سجع مهر مالکیت و تاریخ موجود در آن (۹۱۷ق)، نشان می‌دهد که سفارش‌دهنده نسخه و مالک آن شخصی به نام «علی‌خان» بوده است.

منابع

- امیر خسرو دهلوی. کلیات امیر خسرو. نسخه خطی شماره ۳۹۲ کتابخانه سلطنتی، کتابت: ۸۹۴ق.

- کلیات امیر خسرو دهلوی. نسخه خطی شماره ۶۶۱ کتابخانه حکیم اوغلو، استانبول، کتابت: ۹۰۳ق.

- دیوان امیر خسرو دهلوی. نسخه خطی شماره ۲۹۱۲ کتابخانه ایاصوفیه، استانبول، کتابت: ۹۱۷ق.

- کلیات امیر خسرو. نسخه خطی شماره ۶۵۱ کتابخانه حکیم اوغلو، استانبول، کتابت: قرن دهم.

- (۱۹۷۵م). متن انتقادی دولرانی و خضرخان. تصحیح محمد وفا بقایف. دوشنبه: نشریات دانش.

- باغبانی، محسن (۱۴۰۱). بازان‌دیشی در مبانی نظری دانش نقد متنی. تهران: دیروز [زیر چاپ].

- جعفریان، رسول (۱۳۹۶). «کتاب‌های غارت‌شده ایرانی». روزنامه اطلاعات، ۱۳ دی ۱۳۹۶.

- حسینی، سید محمد تقی (۱۳۹۳). فهرست دست‌نویس‌های فارسی کتابخانه حکیم اوغلو. تهران: بنیاد شکوهی با همکاری سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی.

- حکیم مؤمن. تحفة المومنین. نسخه خطی شماره ۱۴۵۶ کتابخانه راغب پاشا، استانبول، کتابت: ۱۱۲۵ق.
- خیرخواه، فقیرمحمد (۱۳۵۴). مجلس امیر خسرو بلخی (دبلخی امیر خسرو مجلس). کابل: بیهقی کتاب خیرولو مؤسسه.
- دهخدا، علی‌اکبر (۱۳۷۷). لغتنامه. تهران: دانشگاه تهران.
- رازی، محمد بن زکریا. الحاوی فی الطب. نسخه خطی شماره ۵۷۰ کتابخانه حکیم‌اوغلو، استانبول، کتابت: ۹۶۶ق.
- کاشفی سبزواری، حسین. تفسیر کاشفی (جواهر التفسیر). نسخه خطی شماره ۱۲۱۶۵ کتابخانه مجلس شورا، کتابت: ۸۹۰ق، به خط درویش محمد بن علی.
- _____ . تفسیر کاشفی (جواهر التفسیر). نسخه خطی شماره ۱۳۳۳/ف کتابخانه ملی ایران، کتابت: ۹۰۵ق، به خط درویش محمد بن علی.
- مجموعه مؤلفین (مجموعه ۱۰۴ رساله). نسخه خطی شماره ۱۴۶۱ کتابخانه راغب‌پاشای استانبول، کتابت: ۷۶۴ق.
- اردو لغت (تاریخی اصول پر) (۱۹۸۹م)، ج ۱۰. کراچی: قومی تاریخ و ادبی ورثه دویژن.
- انصاری، نور الحسن (۱۹۷۵م). امیر خسرو، احوال و آثار. دهلی: کوه نور پریس.
- Beaurecueil, Serge de. (1964). *Manuscripts d'Afghanistan*. Le Caire: Imprimerie de l'Institut français d'archéologie orientale.
- *Encyclopedia of Ottomans* (1999). "Ali Paşa (Hekimoğlu)". İstanbul: Yapı Kredi Culture and Arts Publishing A.Ş. C.1 p. 226-227.

Table of Contents

Editorial	5
Tūr in Iran's <i>Pahlavāni</i> (heroic) texts: Introducing "The Story of Tūr b. Jahāngir" / Reza Ghafouri	9
Words ending in <i>-āy</i> and <i>-ūy</i> in Persian old texts; Some practice in the techniques of pronunciation / Masoud Rastipoor	27
Jāmi' al-ḥisāb: A Persian work attributed to Naṣīr al-Dīn Ṭūsī on <i>Ḥisāb al-hawā'</i> / Fatima Saadatmand	49
Shir Ali Khān Lūdi's adaptation from <i>Jāme' al-sanāye'</i> by Seif-e Jām of Herat, and some observations on the amendment of <i>Mer'āt al-khiyāl</i> / Omid Shahmoradi	73
Historical connection between poetic metres and musical rhythms in ancient texts / Behrad Banaie	85
"Garshāhnāmeḥ": The incorporation of <i>Garshāsbnāmeḥ</i> 's couplets into afew of the <i>Shāhnāmeḥ</i> 's MSS in accordance with the sequence of the tale / Ali Asghar Ebrahimi-vinicheh	119
The possibility that a well-known ghazal attributed to Hafiz Is not actually his / Amir Shafaqat	141
Two stolen old manuscripts of "Devalrāni Khīzr Khān" poem transcribed by Darvish Mohammad b. Ali / Mahdieh Asadi & Bijan Zahiri Nav	157
The accounts of <i>Leili o Majnun</i> in Kurdish literature / Hadi Bidak	179
Sufi <i>Arba'in-negāri</i> (compiling 40 traditions): Examination and correction of the <i>Arba'iniyāt</i> composed by Qotb al-Din Mohyi of Kūshkenār / Ehsan Pourabrisham	199

Mirror of Heritage

(Ayene-ye Miras)

Semiannual Journal of Literary and Textological Studies

New Series, Vol. 20, Issue No. 1 (70), 2022

